

УДК 330.341.1

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В АПК УКРАЇНИ

Прус Ю.О.

Таврійський державний агротехнологічний університет

Розглядається сучасний стан інвестиційної діяльності в агропромисловому комплексі України. Проаналізована динаміка інвестицій, встановлено, що інвестиції в АПК розвиваються найшвидше. Визначено, що у зростанні інвестицій в АПК важливим є інфляційний чинник. Проаналізовано структуру джерел інвестицій, акцентовано увагу на значному впливі на інвестування зовнішніх факторів, запропоновано напрями формування стабільної інвестиційної привабливості аграрного сектору.

Ключові слова: інвестиції, агропромисловий комплекс, економічна діяльність, економічний розвиток.

Постановка проблеми. В системі заходів, направлених на розвиток сільського господарства одне з найважливіших значення має нарощування обсягів інвестицій, адже без інвестиційних накопичень і відповідних виробничо-технічних ресурсів позитивні довготривалі зрушення в сільському господарстві України неможливі. Інвестиційна діяльність як сукупність практичних дій щодо реалізації інвестицій сприяє підтримці конкурентоспроможності підприємств. Проте стан інвестиційної діяльності в АПК України тривалий час визначається як кризовий та такий, що не відповідає сучасному її рівню у розвинених країнах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам інвестиційної активності в АПК, інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектору присвячено багато наукових праць. Зокрема, особливої уваги заслуговують роботи Білоуська Я.К., Дація О.І., Кисіля М.І., Маліка М.Й, Саблука П.Т. та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість наукових досліджень, остаточно невирішеними залишаються питання формування ефективного інвестиційного розвитку в галузях АПК, розробки заходів щодо збільшення їх інвестиційної привабливості та наукове забезпечення розвитку цих процесів.

Мета статті. Метою дослідження є визначення динаміки та особливостей інвестиційних

процесів в умовах зростання прибутковості агропромисловості.

Виклад основного матеріалу. Галузева структура інвестицій, яка визначається як частка від ділення капіталовкладень, що спрямовуються в певну галузь, на весь їх обсяг (табл. 1), свідчить, що найбільші капітальні інвестиції в Україні вкладаються у промисловість, будівництво та інші види діяльності – 32,1%, 15,9% та 26,0% відповідно (2015 р.).

Серед цих галузей протягом 2010-2015 рр. найсуттєвіші темпи зростання інвестицій в основний капітал демонструвала промисловість – на 54,5%. Проте протягом 2010-2015 рр. найвищими темпами зростали капітальні інвестиції в сільське господарство – у 2,6 рази, а його питома вага в загальних капітальних інвестиціях збільшилась з 6,0 до 10,7%, а разом із промисловим виробництвом харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів – з 10,6 до 15,7%. У цей час частка капітальних інвестицій промисловості (без виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів) у загальній сумі інвестицій по країні після зростання 2010-2013 рр. з 25,4 до 33,7% скоротилася до 27,1% у 2015 р.

Разом сільське господарство та промислове виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів протягом 2010-2015 рр. забезпечили 27% загального приросту капітальних інвестицій. А в 2015 р. сільське господарство було

Таблиця 1

Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності в Україні, млрд грн

Види економічної діяльності	Роки						Відхилення 2015 р. від			
							2010 р.,		2013 р.,	
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	+/-	%	+/-	%
Сільське, лісове та рибне господарство	11,6	17,0	19,4	19,1	18,8	30,2	18,6	160,7	11,1	58,2
у т.ч. сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг	11,3	16,7	19,1	18,6	18,4	29,3	18,0	159,1	10,7	57,2
Промисловість	56,7	89,1	103,5	105,6	86,2	87,7	30,9	54,5	-17,9	-17,0
з неї виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	8,7	12,3	13,6	15,3	13,5	13,5	4,9	56,4	-1,7	-11,3
Будівництво	32,8	34,9	44,9	46,3	36,1	43,5	10,7	32,6	-2,9	-6,2
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	18,9	24,4	24,8	22,4	20,7	20,7	1,8	9,5	-1,7	-7,7
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	19,6	26,0	32,8	18,8	15,5	18,7	-0,9	-4,5	-0,1	-0,7
Тимчасове розміщення й організація харчування	1,7	2,2	2,9	2,5	1,5	1,4	-0,3	-16,6	-1,1	-43,8
Інші види економічної діяльності	47,8	66,3	65,4	53,1	40,6	71,1	23,2	48,6	18,0	33,9
Усього	189,1	259,9	293,7	267,7	219,4	273,1	84,1	44,5	5,4	2,0

Джерело: розроблено автором за даними [1, с. 33]

фактично єдиним видом економічної діяльності, по якому, порівняно з 2013 р., інвестиції зросли, причому майже на 60% (зростання інвестицій по іншим видам діяльності забезпечувалося галузями державного управління й оборони та інформації і телекомунікації). Тобто, фактично АПК на сьогодні є сферою економіки, інвестиції в яку нині найшвидше розвиваються в Україні.

Наведені на рисунку 1 дані свідчать про нестійкість тенденції відношення капітальних інвестицій до валової доданої вартості: в 2010-2012 рр. спостерігалось поступове їх зростання, тоді як в 2012-2014 рр. відбувалося поступове зменшення з наступним зростанням сфери АПК у 2015 р.

У масштабах держави пріоритетними для інвестицій є ті галузі та виробництва, яким притаманний істотний мультиплікативний ефект, що справляє позитивний вплив на економічне зростання суміжних галузей і виробництв. До галузей із таким ефектом відносяться сільське господарство, а також інші галузі АПК. Отже, агропромисловий комплекс України, будучи лідером інвестицій, нині виступає локомотивом розвитку економіки країни (табл. 2).

Отже, в Україні переважають капітальні інвестиції у вирощування одно-

річних і дворічних культур, у тваринництво та у виробництво харчових продуктів, головним чином, в інші харчові продукти (цукор, цукрові кондитерські вироби, шоколад, какао та ін.), у виробництво олії та тваринних жирів, молочних продуктів, м'яса та м'ясних продуктів.

Слід звернути увагу, що найбільшу динаміку демонстрували інвестиції в рослинництво та тваринництво – на 52,8 та 61,5% відповідно, а у виробництво харчових продуктів, навпроти, вони знизилися на 7,8% (див. табл. 2). У значній мірі зростанню інвестицій у сільське господарство сприяла досить висока прибутковість виробництва агропродукції. Так, рентабельність опера-

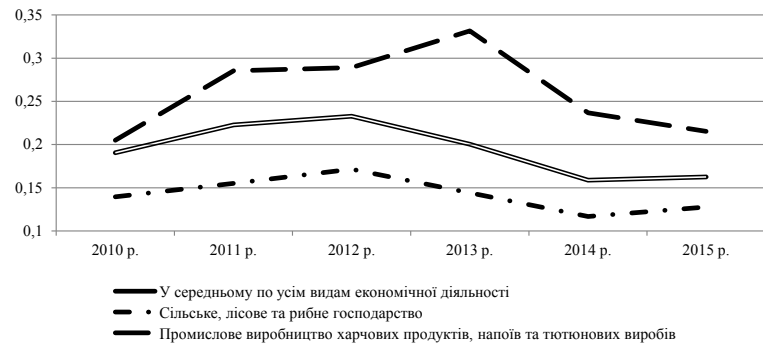

Рис. 1. Динаміка відношення капітальних інвестицій до валової доданої вартості в Україні

Джерело: розроблено автором за даними [1, с. 33-35]

Таблиця 2

Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності в АПК України

Види економічної діяльності	Роки						Відхилення 2015 р. від 2013 р.	
	2013		2014		2015		+/-	%
	Млрд грн	%	Млрд грн	%	Млрд грн	%		
Сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг	18,6	55,0	18,4	57,7	29,3	68,4	10,7	57,2
Рослинництво, всього, з нього:	14,5	42,8	13,9	43,6	22,2	51,8	7,7	52,8
- вирощування однорічних і дворічних культур	12,9	38,2	13,4	42,0	21,5	50,1	8,6	66,7
- вирощування багаторічних культур	0,7	2,1	0,4	1,4	0,6	1,3	-0,1	-14,7
- відтворення рослин	0,04	0,1	0,06	0,2	0,03	0,1	0,01	-25,0
Тваринництво	3,9	11,6	3,7	11,6	6,3	14,6	2,4	61,5
Змішане сільське господарство	0,2	0,6	0,1	0,3	0,1	0,3	-0,1	-50,0
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, всього, з них:	15,3	45,0	13,5	42,3	13,5	31,6	-1,8	-11,8
- перероблення та консервування фруктів і овочів	0,5	1,4	0,6	2,0	0,5	1,3	0,0	0,0
- виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості, крохмалів та крохмальних продуктів	0,5	1,6	0,4	1,4	0,5	1,2	0,0	0,0
- виробництво хліба, хлібобулочних і борошняних виробів	0,8	2,3	0,4	1,4	0,5	1,2	-0,3	-34,9
- виробництво м'яса та м'ясних продуктів	1,1	3,4	1,2	3,6	1,2	2,8	0,1	4,4
- виробництво молочних продуктів	1,2	3,7	2,1	6,4	1,4	3,2	0,2	16,6
- виробництво олії та тваринних жирів	2,5	7,4	2,5	7,9	2,1	4,8	-0,4	-17,8
- виробництво інших харчових продуктів	4,6	13,6	3,3	10,3	4,4	10,2	-0,2	-4,9
- виробництво напоїв	2,6	7,8	2,1	6,6	1,8	4,2	-0,8	-30,8
- виробництво тютюнових виробів	1,0	2,9	0,7	2,3	1,0	2,4	0,0	0,0
Усього	33,9	100	31,9	100	42,9	100	9,0	26,5

Джерело: розроблено автором за даними [2]

ційної діяльності сільськогосподарських підприємств України загалом зросла з 11,7% у 2013 р. до 43,1% у 2015 р. [1, с. 51]. При цьому рентабельність зернових зросла з 2,4 до 42,6%, насіння соняшнику – з 28,2 до 78,4%, овець – з 7,5 до 32,0%, свиней на м'ясо – з 0,2 до 12,6%, [1, с. 52].

Сплеск інвестиційної активності в 2015 році після її спаду через військові події обумовлювався також оптимістичними оцінками інвесторів щодо очікуваних ризиків цих подій, а також високим рівнем інвестиційної привабливості виробництва і збуту сільськогосподарської продукції та продуктів її перероблення, зростанням експортного потенціалу.

Але слід мати на увазі, що пожвавлення інвестиційної активності в аграрному секторі економіки пов'язане в значній мірі з інфляційними процесами, курсом долара. Зокрема, індекс цін на трактори, сільськогосподарські машини та вантажні автомобілі протягом 2013-2015 рр. становив 180,4%. В результаті, як показують розрахунки, зростання інвестицій у нову сільськогосподарську техніку відбулося тільки за рахунок фактору цін (табл. 3).

Порівняльний аналіз купівлі нової техніки за даними форми 50-сг [3] із загальним придбанням вказаних її видів по формі 10-мех [4] засвідчив – динаміка їх кількості загалом співпадає, а це означає, що висновки по фактору цін є правильними. Інтерполяція купівельних цін по

придбаній техніці, вказану у формі 50-сг, на придбану техніку, вказану у формі 10-мех, дозволяє визначити, що капітальні інвестиції в трактори, зернозбиральні комбайни та вантажні автомобілі протягом 2011-2015 рр. становили 32-38% від їх загальної суми у сільське господарство.

Тим не менш, протягом 2011-2015 рр. не спостерігається суттєвих змін у рівня забезпеченості сільськогосподарських підприємств ти фермерських господарств тракторами та зернозбиральними комбайнами. За цей період кількість тракторів на 10000 га ріллі по сільськогосподарським підприємствам зменшилася з 77 до 68 од., а п фермерським господарствам зросла – з 76 до 82 од. [1, с. 186, с. 166]. При цьому кількість зернозбиральних комбайнів на 1000 га посівної площі зернових без кукурудзи по сільськогосподарським підприємствам зменшилася з 36 до 35 од., а по фермерським господарствам – зросла з 4,6 до 4,8 од. [1, с. 186, с. 166]. Отже, інвестування в сільському господарстві України пов'язане, скоріше, із забезпечення простого, а не розширеного відтворення.

Розглядаючи капітальні інвестиції у центральні елементи активів сільськогосподарського виробництва – довгострокові біологічні активи рослинництва та тваринництва, слід відмітити головну роль та поступове зростання інвестування саме в нові активи, що, безперечно, має відобразитися на якості продукції, що виробляється (табл. 4).

Таблиця 3

Купівля сільськогосподарськими підприємствами України нової сільськогосподарської техніки

Показники	Роки					Відхилення 2015 р. від			
						2011 р.,		2013 р.,	
	2011	2012	2013	2014	2015	+/-	%	+/-	%
Трактори всіх видів									
Кількість, шт	2983	3010	2788	1822	2095	-888	-29,8	-693	-24,9
Ціна, тис. грн/шт	453,4	489,0	542,6	716,5	1254,1	800,8	176,6	711,6	131,1
Вартість, млн грн	1352,4	1471,9	1512,7	1305,5	2627,4	1275,0	94,3	1114,7	73,7
Комбайни зернозбиральні									
Кількість, шт	804	541	524	336	479	-325	-40,4	-45	-8,6
Ціна, тис. грн/шт	1418,2	1483,0	1538,6	2004,8	3285,5	1867,2	131,7	1746,9	113,5
Вартість, млн грн	1140,3	802,3	806,2	673,6	1573,7	433,5	38,0	767,5	95,2
Автомобілі вантажні									
Кількість, шт	610	463	390	288	359	-251	-41,1	-31	-7,9
Ціна, тис. грн/шт	292,2	302,5	337,6	429,1	810,1	517,9	177,2	472,5	140,0
Вартість, млн грн	178,2	140,0	131,7	123,6	290,8	112,6	63,2	159,2	120,9

Джерело: розроблено автором за даними [3]

Таблиця 4

Капітальні інвестиції у довгострокові біологічні активи рослинництва та тваринництва в Україні

Освоєно (використано) капітальних інвестицій	2013 р.	2014 р.	2015 р.	Відхилення 2015 р. від 2013 р.,		
				+/-	%	
Усього, млн грн, в т. ч.:	2456,1	2034,2	2762,6	306,5	12,5	
нові активи	млн грн	2350,2	1938,8	2648,4	298,2	12,7
	у % до загального обсягу	95,7	95,3	95,9	0,2	x
активи, які були у використанні	млн грн	57,2	31,9	66,9	9,7	16,9
	у % до загального обсягу	2,3	1,6	2,4	0,1	x
витрати на капітальний ремонт	млн грн	2,1	2,4	0,3	-1,8	-85,2
	у % до загального обсягу	0,1	0,1	0,0	-0,1	x
витрати на поліпшення, вдосконалення, реконструкцію, модернізацію	млн грн	46,5	61,1	47,0	0,5	1,1
	у % до загального обсягу	1,9	3,0	1,7	-0,2	x

Джерело: розроблено автором за даними [3]

Аналізуючи структуру капітальних інвестицій за джерелами формування (табл. 5), слід зробити висновок, що в Україні протягом 2010-2015 рр. основним джерелом поповнення капітальних інвестицій є фінансові ресурси вітчизняного походження – власні кошти суб'єктів господарювання, організацій та установ.

Протягом 2010-2015 рр. їх обсяг зріс на 60,4%, а питома вага – з 60,8 до 67,5%. Серед власних коштів, окрім прибутку та додаткових вкладень власників підприємств, важливу роль відіграють амортизаційні відрахування – протягом 2010-2015 рр. їх питома вага становила 17% в середньому.

Натомість, різко зменшилися асигнування державного та місцевих бюджетів, особливо фінансування капітальних інвестицій у сільське господарство та виробництво харчових продуктів – на 97,9%. Але на загальні можливості фінансування цих секторів зменшення бюджетних коштів суттєво не вплинуло, бо питома вага даного джерела незначна, хоча і зменшилася з 1,4 до 0,01%. Також зменшилося використання банківських кредитів як джерела капітальних інвестицій – на 2,6 млрд грн, або на 11,1%.

Зауважимо, що зберігаючи інвестиційну привабливість, сільське господарство, як й інші сфери економіки України, потерпає від загальної нестачі інвестиційних ресурсів. Як зазначають провідні науковці, основними чинниками зниження інвестиційної активності в АПК, як і у вітчизняній економіці в цілому, є відсутність політичної та економічної стабільності в країні, високий рівень ризиків, низькі рейтинги інвестиційної привабливості української економіки, суттєве звуження ринку через різке скорочення купівельної спроможності населення тощо.

Це негативно позначилось на діяльності іноземних інвесторів. Якщо в 2013 р. обсяг прямих іноземних інвестицій у сільському, лісовому та рибному господарстві склав 776,9 млн дол., то в 2015 р. він зменшився на 35,6% – до 500,6 млн дол. У харчовій промисловості протягом цього ж періоду спад становив 25% – з 3228 млн дол. до

2528 млн дол. Безперечно, це все негативно позначиться на майбутньому економічному розвитку АПК.

На інвестиції в сільському господарстві впливають внутрішні та зовнішні фактори. До внутрішніх факторів, що залежать від товаровиробників, відносяться: врожайність сільськогосподарських культур і продуктивність худоби; вибір об'єкта першочергових інвестицій; спеціалізація і концентрація виробництва; технологія виробництва основних видів продукції сільського господарства; характер інвестицій: довгострокові, короткострокові; рівень продуктивності праці та собівартість виробництва. На вказані чинники підприємець може впливати протягом виробничого процесу або планувати виробництво продукції і інвестиції на найближчу перспективу.

До зовнішніх факторів, що не залежать від товаровиробників, відносяться: світові та внутрішні ціни на сільськогосподарську продукцію і продукцію промислового виробництва; державна підтримка агровиробництва; процентна ставка на кредит; оподаткування агровиробництва; інфляційні процеси; сезонність виробництва сільськогосподарської продукції; внутрішній та експортний попит на продукцію.

На нинішньому етапі, як показує аналіз, для аграрних товаровиробників найважливішими залишаються зовнішні фактори інвестицій. Постійна зміна «правил гри», недостатній захист прав інвесторів, зростання податкового тиску, щорічне зростання цін на лаві матеріально-технічні ресурси промислового походження на 15-30%, зниження купівельної спроможності населення – без вирішення цих проблем інвестиційна діяльність в АПК не матиме інтенсивного характеру.

Висновки і пропозиції. У сучасних умовах інвестування повинно бути направлено на розвиток агропромислового виробництва. Пожвавлення активності інвестиційних процесів в АПК залежить від сприятливого зовнішнього середовища, від інвестиційного клімату, що має важливе значення для інвесторів агропромислового комплексу.

Таблиця 5

Джерела фінансування капітальних інвестицій в Україні, млрд грн

Джерела фінансування	Роки						Відхилення 2015 р. від			
							2010 р.,		2013 р.,	
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	+/-	%	+/-	%
Кошти державного та місцевих бюджетів	17,3	27,2	26,3	13,7	8,7	21,2	3,9	22,3	7,5	54,4
- з них для сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних із ними послуг та для виробництва харчових продуктів ¹⁾	277,7	323,8	86,8	28,3	18,1	5,8	-271,9	-97,9	-22,6	-79,6
Власні кошти підприємств та організацій	115,0	152,3	175,4	170,7	154,6	184,4	69,4	60,4	13,7	8,0
- з них амортизаційні відрахування	24,1	26,2	25,8	27,7	25,9	34,0	9,9	41,2	6,3	22,9
Кредитів банків та інших позик	23,3	42,3	50,1	40,9	21,7	20,7	-2,6	-11,1	-20,1	-49,3
Кошти іноземних інвесторів	0,4	0,7	0,5	0,5	5,6	1,1	7,8	20,1 р.	7,7	16,8 р.
Інші джерела	33,0	37,4	41,4	42,0	28,8	45,7	5,6	17,0	-3,3	-7,9
Усього	189,1	259,9	293,7	267,7	219,4	273,1	84,1	44,5	5,4	2,0

Примітка: ¹⁾ млн грн

Джерело: розроблено автором за даними [3]

Список літератури:

1. Сільське господарство України 2015. Статистичний збірник. – К.: Державна служба статистики України, 2016. – 360 с.
2. Капітальні інвестиції в Україні. Статистичні бюлетені за 2013-2015 рр. – К.: Державна служба статистики України, 2014-2016 рр.
3. Купівля матеріально-технічних ресурсів для виробничих потреб сільськогосподарськими підприємствами. Статистичні бюлетені за 2011-2015 рр. – К.: Державна служба статистики України, 2012-2016 рр.
4. Наявність сільськогосподарської техніки та енергетичних потужностей у сільському господарстві. Статистичні бюлетені за 2011-2015 рр. – К.: Державна служба статистики України, 2012-2016 рр.

Прус Ю.А.

Таврический государственный агротехнологический университет

ИНВЕСТИЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В АПК УКРАИНЫ**Аннотация**

Рассматривается современное состояние инвестиционной деятельности в агропромышленном комплексе Украины. Проанализирована динамика инвестиций, установлено, что инвестиции в АПК являются быстрорастущими. Определено, что в росте инвестиций в АПК важен инфляционный фактор. Проанализирована структура источников инвестиций, акцентировано внимание на значительном воздействии на инвестирование внешних факторов, предложены направления формирования стабильной инвестиционной привлекательности аграрного сектора.

Ключевые слова: инвестиции, агропромышленный комплекс, экономическая деятельность, экономическое развитие.

Prus Y.O.

Tavria State Agrotechnological University

INVESTMENT ACTIVITY IN THE AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX OF UKRAINE**Summary**

The modern state investment in agriculture in Ukraine. The dynamics of investments, found that investments in agriculture are developing fastest. Determined, that in the growth of investment in agriculture is an important inflationary factor. The structure of investment sources are considered, the significant influence of external factors on investment. Directions formation of a stable investment attractiveness of the agricultural sector.

Keywords: investments, agriculture, economic activity, economic development.